

Oostenrijk op weg naar een duurzame en circulaire samenleving

De doelstellingen van de nationale Circular Economy Strategy

THOMAS JAKL EN HARALD KASAMAS

De 21ste eeuw stelt de mensheid voor enorme ecologische uitdagingen. De planetaire grenzen, zoals deze door de wetenschap zijn vastgesteld, zijn al ver overschreden en vormen dus een ernstige bedreiging voor ons ecologisch bestaan.

Deze bedreiging wordt veroorzaakt door het snel toenemende verbruik van natuurlijke hulpbronnen. De mondiale materiële voetafdruk is van 1990 tot 2017 meer dan verdubbeld. Zonder gecoördineerde maatregelen zal het mondiale verbruik van natuurlijke hulpbronnen naar verwachting toenemen van 90 miljard ton in 2017 tot 190 miljard ton in 2060, en zal het geraamde jaarlijkse afvalvolume stijgen met 70% tot 2050.

Deze intense consumptiegroei komt voornamelijk voort uit ons lineaire economische systeem van 'nemen-produceren-gebruiken-weggoien': grondstoffen worden gewonnen ('nemen') om allerlei soorten producten en goederen te produceren ('produceren'). Na een vaak enorm korte periode van gebruik ('gebruiken') eindigen de meeste producten als afval of emissie in de biosfeer ('weggoien').

De scherpe piek in het gebruik en de consumptie van natuurlijke hulpbronnen en de daaropvolgende uitstoting van datgene wat we niet meer gebruiken, veroorzaakt een aanzienlijke milieuvervuiling. Ongeveer 50% van de CO₂-uitstoot wordt veroorzaakt door extractie en verwerking van hulpbronnen, en dat veroorzaakt ook meer dan 90% van het verlies in biodiversiteit en watervervuiling. Met andere woorden: de implementatie van circulariteit is daadwerkelijk een wondermiddel — de echte sleutel om de belangrijkste uitdagingen van onze beschaving aan te pakken.

De afname van het verbruik van grondstoffen, van afval en emissies is dan ook van groot belang in het kader van duurzame ontwikkeling en klimaatbescherming. Zonder onze sociale en individuele behoeften uit het oog te verliezen — en zonder deze in principe ter discussie te stellen (!) — is het de hoogste tijd voor een fundamentele transformatie van onze verkwistende wegwerpmaatschappij naar een kringloopeconomie waarin hulpbronnen efficiënt en zonder vervuiling worden gebruikt.

De visie van de Oostenrijkse regering is om de nationale economie en samenleving te transformeren tot een klimaatneutrale, duurzame circulaire economie tegen 2050.

We moeten nu handelen!

De visie van de Oostenrijkse regering is om de nationale economie en samenleving te transformeren tot een klimaatneutrale, duurzame circulaire economie tegen 2050.

Dit garandeert zowel het welzijn en functioneren van het ecosysteem als een hoge levenskwaliteit en materiële welvaart voor onze en toekomstige generaties:

- De uitstoot van broeikasgassen zal tot nul worden gereduceerd en het gebruik van grondstoffen en energie, alsmede de hoeveelheid afval, zullen sterk worden verminderd.
- Aan de resterende vraag naar grondstoffen zal grotendeels worden voldaan door gebruik te maken van hernieuwbare bronnen en door hoogwaardige secundaire grondstoffen te verwerven uit recyclage. De nog benodigde primaire grondstoffen zullen op duurzame wijze worden verkregen door ecosystemen te behouden en waar nodig te regenereren.
- Door de prestaties, de 'diensten' van goederen, centraal te stellen in bedrijfsmodellen, heeft elk onderdeel van de toeleveringsketen het economisch gedreven doel om producten en energie zo efficiënt mogelijk te gebruiken. Als de producent van een reinigingsmiddel wordt betaald per vierkante meter gereinigd oppervlak, verhoogt het gebruik van minder reinigingsmiddel de winstmarge. Dit is het soort paradigmaverschuiving dat we nodig hebben. *Anything as a service*-bedrijfsmodellen (zoals *Chemical Leasing*) hebben in

dit opzicht een uniek verkoopargument en moeten de ruggengraat vormen van een circulaire economie.

- Producten en diensten zullen zodanig worden ontworpen dat hun waarden en voordelen zo lang mogelijk meegaan en daarmee zo duurzaam mogelijk zijn, zodat de vraag naar hulpbronnen en de hoeveelheid afval en emissies voor productie, verkoop, gebruik en consumptie

zo laag mogelijk blijven, en tegelijkertijd zal het gebruik van gevaarlijke stoffen worden vermeden.

Daartoe moeten de huidige lineaire economische structuren, consumptiepatronen en materiaalstromen ingrijpend worden gewijzigd. De Oostenrijkse strategie voor de circulaire economie is de belangrijkste leidraad om dit doel te bereiken. Zij geeft de routekaart naar en de verwachte effecten van het bevorderen van technische, sociale en systemische innovaties, slimme regelgeving, krachtige stimulansen, het bevorderen van competenties en – bijzonder belangrijk – de samenwerking van verschillende belanghebbenden weer. Dit gebeurt in een internationale context, omdat nationale economieën, leveringsketens en dus de grondstof- en productstromen nauw met elkaar verbonden zijn. Wet- en regelgeving, stimulansen en ondersteuning zijn gebaseerd op Europese samenwerking.

Onze doelstellingen

De strategische doelen van de Oostenrijkse strategie voor de circulaire economie zijn

- het verbruik van primaire grondstoffen verminderen (strategie voor de bescherming van grondstoffengebruik);
- voorkomen dat afval ontstaat (*zero waste*-strategie);
- voorkomen van emissies (*zero pollution*-strategie);

- beperking van de uitstoot van broeikasgassen (strategie om het klimaat te beschermen).

Om deze doelstellingen meetbaar en controleerbaar te maken, hebben wij goede indicatoren vastgesteld en ambitieuze streefwaarden bepaald. Zij zijn gestructureerd in twee fasen: in de eerste fase willen wij tegen 2030 een aanzienlijke trendbreuk bereiken. Dit zal de basis vormen voor de langetermijntransformatieprocessen van de Oostenrijkse economie en samenleving tegen 2050.

Doelstelling 1: Vermindering van het verbruik van grondstoffen

- Materiaalvoetafdruk (MF) teruggebracht tot 7 ton per hoofd van de bevolking en per jaar tegen 2050;
- Binnenlands materiaalverbruik (DMC) teruggebracht tot 14 ton per hoofd van de bevolking en per jaar tegen 2030.

Oostenrijk heeft een hoog grondstoffenverbruik in vergelijking met andere Europese lidstaten. De Oostenrijkse materiaalvoetafdruk (MF) bedroeg ongeveer 290 miljoen ton (Mt) of 33 ton per hoofd van de bevolking in 2017 en het binnenlands materiaalverbruik (DMC) bedroeg 19 ton per hoofd van de bevolking in 2018.

Ons doel is het verbruik van primaire grondstoffen sterk terug te dringen. Om dit doel te kwantificeren, wordt het binnenlands materiaalverbruik (DMC) gebruikt om het doel op korte termijn tegen 2030 te bepalen, omdat voor het DMC een voldoende goede databank beschikbaar is om als indicator te dienen. Het DMC wordt tegen 2030 met 25% verminderd tot 14 ton per hoofd van de bevolking en per jaar.

Voor de langetermijndoelstelling van 2050 zal de materiële voetafdruk (MF) worden verminderd tot 7 ton per hoofd van de bevolking en per jaar. Deze streefwaarde voor de materiaalvoetafdruk is gebaseerd op wetenschappelijke literatuur en is in het verslag *Grondstoffengebruik in Oostenrijk 2020* aangemerkt als een 'duurzame' hoeveelheid. Op basis van bestaande gegevens komt dit neer op een consumentgerichte vermindering met ongeveer 80% van het huidige grondstoffenverbruik.

Doelstelling 2: Verhoging van de productiviteit van natuurlijke hulpbronnen met 50% tegen 2030

De productiviteit van natuurlijke hulpbronnen is de economische prestatie in euro (bbp) per ton binnenlands materiaalverbruik (DMC) en is de afgelopen vijftien jaar voortdurend toegenomen doordat de economische groei is losgekoppeld van het verbruik van natuurlijke hulpbronnen. Ervan uitgaande dat de economie tot 2030 met gemiddeld 1,4% per jaar blijft groeien en het verbruik van natuurlijke hulpbronnen wordt verminderd (overeenkomstig doelstelling 1 – DMC), zou de productiviteit van de natuurlijke hulpbronnen tegen 2030 met 50% moeten toenemen ten opzichte van 2015.

Doelstelling 3: Verhoging van het circulariteitspercentage tot 18% in 2030

Het circulariteitspercentage voor Oostenrijk bedroeg volgens Eurostat 12% in 2020. Tegen 2030 moet 18% van de in de economie gebruikte materiële hulpbronnen afkomstig zijn van gerecycleerde en hergebruikte materialen. Deze verhoging van het circulariteitspercentage moet gebaseerd zijn op een vermindering van het materiaalgebruik met ongeveer 20% en een toename van de recycling met ongeveer 10% ten opzichte van 2020.

Doelstelling 4: Vermindering van het materiaalverbruik in particuliere huishoudens met 10% tegen 2030

De hoeveelheid gemeentelijk afval wordt gebruikt als indicator voor het materiaalverbruik in particuliere huishoudens. Dit afvalvolume neemt nog steeds toe (+8% van 2015 tot 2019), in een hoger tempo dan de bevolkingsgroei (+3%). Ons doel is te voldoen aan de vraag van de consument met minder materiaalverbruik, wat leidt tot een gelijkwaardige vermindering van het huishoudelijk afval met 10% tegen 2030 (referentiejaar 2020).

De transformatie vormgeven

Om de circulaire economie in Oostenrijk tot stand te brengen, moeten passende randvoorwaarden

worden geschapen voor een alomvattende en versnelde transformatie van economie en samenleving. Het is de taak van politiek en bestuur om de uitvoering van de circulaire economie te bevorderen door middel van passende instrumenten en maatregelen op centrale interventiegebieden zoals:

1. Wettelijke en regelgevende randvoorwaarden;
2. Slimme marktprikkels;
3. Financiering;
4. Onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie (FTI);
5. Digitalisering;
6. Informatie, kennis en samenwerking.

Momenteel bestaan er nog steeds heel wat obstakels die van duurzame circulaire producten en diensten een uitzondering maken en niet de norm. Enkele van deze problemen kunnen opgelost worden door het toepassen van geschikte maatregelen en instrumenten, in samenwerking met zowel de federatie, de regio's, gemeenschappen en sociale partners, als met het middenveld, de industrie en wetenschappen. Andere problemen vereisen een meer gecoördineerde procedure op Europese of internationale schaal. Oostenrijk is namelijk sterk afhankelijk van de internationale grondstoffenstroom en productieketens, aangezien veel bedrijven zich richten op internationale export. Daarom moeten er, zowel nationale als internationale, gelijke marktvoorwaarden (volgens het gelijke speelveld-principe) gecreëerd worden ten dienste van duurzame producten en diensten. Daarbij staan initiatieven op EU-niveau binnen het kader van Green Deal en het EU actieplan voor de circulaire

economie centraal. Oostenrijk ondersteunt actief deze Europese initiatieven.

Gebaseerd op de specificatie van het EU actieplan voor circulaire economie, zijn er zeven relevante kerngebieden van transformatie voor de Oostenrijkse Economie Strategie:

1. Constructie en infrastructuur;
2. Mobiliteit;
3. Plastic en verpakking;
4. Textiel;
5. Elektrische en elektronische apparaten, informatie & communicatietechnologieën;
6. Biomassa;
7. Afval en herbruikbare grondstoffen.

Voor deze kerngebieden voor transformatie werden meer dan 600 maatregelen voorgesteld, vastgesteld en opgenomen in de circulaire-economiestrategie. Aan de hand van deze maatregelen willen we een omwenteling teweegbrengen ten dienste van een duurzame circulaire samenleving.

Een fundamentele paradigmashift

Met deze veelomvattende transformatie en bijhorende technische en sociale innovaties, betreden we op veel vlakken onbekend terrein. Om die reden heeft de Oostenrijkse Circulaire Economie Strategie nood aan voortdurende evaluatie, adaptatie en flexibele procedures. Gedetailleerde actieplannen op lange termijn zijn ongeschikt om rekening te houden met de hoge dynamiek en complexiteit van het hele proces.

Ondanks het succes in bepaalde gebieden, bevindt Oostenrijk zich nog steeds aan het begin van haar circulaire ontwikkelingen. De transformatie naar een klimaatneutrale circulaire economie vereist substantiële veranderingen die verder gaan dan louter technologische en

Aan de hand van deze maatregelen willen we een omwenteling teweegbrengen ten dienste van een duurzame circulaire samenleving.

economische veranderingen en inzetten op de ingesteldheid en het gedrag van de gehele maatschappij — een fundamentele paradigmashift dus.

Dit artikel is de Nederlandstalige versie van een artikel uit het cahier *Imagining Europe Beyond Growth* dat Denktank Oikos realiseerde samen met de Green European Foundation en het European Environmental Bureau, naar aanleiding van de Beyond Growth Conference 2023.

Vertaling uit het Engels: Elze Vermaas en Kaisa Vannimmen.

THOMAS JAKL is Deputy Director General van het Ministerie van Milieu, Oostenrijk. DG voor Omgeving en Circulaire Economie. Meer details op Wikipedia.

HARALD KASAMAS is Senior expert verantwoordelijk voor Circulaire Economie aan het Oostenrijkse Ministerie van Milieu.